

Politikai
röpiratok.

169.

160

160

Falusi Kisdudvó hely.

11.

CSAK TÖBBEN VOLNÁNK!

BESZÉLGETÉSEK A JÓ MAGYAR NÉP SZÁMÁRA.

AZ ORSZÁGOS KISDEDOVÓ EGYESÜLET MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA

P. SZATHMÁRY KÁROLY,

EGYESÜLETI TITKÁR.

169/11.

(AZ ORSZÁGOS KISDEDOVÓ EGYESÜLET KIADVÁNYA.)

BUDAPEST.

FRANKLIN - TÁRSULAT NYOMDÁJA.

1877.

616F52 00565799

DR. HALLIGI BEZA

Szokása volt András gazdának, hogy 60 éve daczára — miután a család és cseléd oda haza lefeküdt — minden este ellátogatott a fiatal tanító Zentai lakása felé, ki a derék és jómódu földmivest pipaszó mellett már ott várta, a nagy terebélyes szederfa alatt, sajátkezüleg faragott lóczáján.

Az András gazda és tanító közt levő barátságot könnyen megfejtí az a körülmény, hogy András gazda az egyháznak és iskolának már 20 év óta újból és újból megválasztott gondnoka, kit ha az ügyes és lelkiismeretes tanító, valamely tervének egyszer meg tudott nyerni: az egyértelmű volt a biztos kivitellel és sikerrel. — Ezenkívül a derék öregnek aggkora daczára közmondása volt, hogy a «jó cigány holtig tanul» és valóban nem mulasztott el alkalmat, melyben akármely közhasznú tárgyról értesülést szerezhetett.

Zentai, az ifju tanító, csak néhány év előtt hagyta el a tanítóképezdét, s a nélkül, hogy ábrándoknak élne, meghivatása alkalmával, azal az erős szándékkal és feltétellel lépett Péterfalva határába, hogy kötelességének, legjobb

ereje szerint, eleget fog tenni; sőt azon felül is, a mit a község javára tehet, megkísérli.

A tanító pályája nem rózsapálya; s nem mondhatjuk, hogy Zentainak Péterfalván semmi kellemetlensége ne lett volna: de támogatva az öreg András gazda becsületessége és jó szive által, mégis kivitte, hogy ottlétének harmadik évében, már minden tanköteles gyermek benn volt az iskolában. — Legtöbb baja volt az aszszonyokkal; mert ezek, ha a fiunak, leánynak esizmája nem volt, hiuságból marasztották odahaza, s e hiuság még sem vezette őket arra, — hogy mint a tanító követelte, — gyermekeiket minden reggel derékig megmosdassák, megfésüljék s hetenként legalább egyszer tiszta ruhát adjanak reá. — Sok baja volt a gazdákkal is; mert ezek kivált a nagyobb gyermekeket mezei munka idején kifogták az iskolából; és bizony sokszor kellett neki nyelvét koptatnia, míg megértették, hogy fiok számára nagyobb jót eszközölnek az iskolába küldéssel, mint azzal a csekély munkával, melylyel ezek őket segíthetik. — Szerencséjére, a mit András gazda egyszer kimondott a száján, az szentírás volt a faluban; és így nem csak ezt, hanem egyéb jót is ki tudott eszközölni.

Igy eszközölte ki, hogy egy pár örökös korcsmalátogatón kívül, András gazda példájára, vasárnap délutánonként a falu idősbejei is eljártak hozzá; s a harmadik esztendő végén már oda jutottak, hogy a mit eleinte mindig csak

magának a tanítónak kellett tenni, a közköltségen járatott «Vasárnapi ujságot» és «Politikai ujdonságokat» már hol egyik, hol másik igen értelmesen fel tudta olvasni.

E vasárnap-délutáni együttléten beszélgették meg és határozták el azt is, hogy a község közép-pontjában létező térségről a szerbtöviset és pukantót, — mely a falunak bizony nem nagy diszére szolgált — kiirtván, annak helyére fa-iskolát állítsanak, melyben aztán a falu ifja véne megtanulta Zentaitól a faoltás mesterségét; és ma már nemcsak a kertekben vannak jóízű nemes gyümölcsök, hanem a falu egész hosszán, minden ház előtt díszlik egy pár fiatal fa; s nagy csoda lesz (már mondogatták is egymás közt) ha jövő évben még a szekérutat is be nem fogják ültetni, egész a szomszéd Pálfalva határáig.

Pénzzel járó dolgok már sokkal nehezebben mentek; de a találékony tanító és András gazda ennek is kitalálták a módját. — Nem kértek ők pénzt; hanem egy pár évben, midőn a falut Isten jó terméssel áldotta meg, sorba járták a jómódu gazdákat aratás és szüret után; s a feleslegből mindenki adott tehetsége szerint, fél vagy egész véka búzát, néhány pint bort; a nélkül, hogy azt akármelyik megérezte volna. — Így aztán igen csinos *takarék-magtár* jött létre, melyet a következő gyengébb termésű évben ugyancsak pénzért kiadtak; eladták az összeszedett bort is, és ki hinné, ezen apró cseprő adományokból pár év alatt oly csinos összeg jött létre, hogy annak

kamataiból nem csak az iskola hiányos felszerelését egészítették ki, hanem a templomon is megtették a szükséges javításokat; sőt a maradékból az ötödik évben a szegény gyermekeket tan-könyvekkel láthatták el:

Nem kell azt hinni, hogy mindennek hire csak Péterfalva határában maradt; a szomszéd községek észrevették a változást; s nem csak a népes és vagyonosabb Pálfalva; de a többi község is utánozni kezdte a jó példát; így néhány év alatt az egész vidéknek külső belső képe átváltozott: az addig puszta községek árnyékos fákkal lettek beültetve, az utakat ugyanolyanok szegélyezték; volt hol kipihenni a mezei munka fátalmát; a mit azelőtt csak ujságképen láttak, bőségben kezdett lenni gyermekkézben a gyümölcs. — A vasárnap-délutáni templomból is kevesebben jártak már a korcsmákra, mint a tanítók lakására, hol kis olvasókörok alakultak, s ha elment is a fiatalság amoda: tisztességes mulatsággal, táncczsal, nem dorbézolással és verekedéssel töltötte az időt.

Igy tudott hasznossá válni egy pár jó ember akarata az egész vidéknek.

I.

Most is, hogy András gazda a jól kiárkolt utczán a szép holdvilágnál Zentai lakása felé haladt; ez utóbbi már ott várta őt a sajátkezüleg készített fehér nyirfa-padon s hosszuszáru pipájából füstölve, nyájas jó estével és helykinálással fogadta az öreget.

Kis András uram menten helyet is foglalt; s pár percz mulva már javában is folyt a beszélgetés.

Zentainak minden nap jött ujsága, s a tudvagyó András gazdát egyik az is vezette hozzá, hogy nehezen tudta bevárni, míg a vasárnap érkező hetilapból értesülhetne a világ folyásáról. — Azért most is az volt első kérdése :

— Hát hogy áll a világ tanító uram? Mi ujság a nagy világban?

— Bizony nem sok jó, édes András gazda. A bécsi németek nem igen akarnak hallgatni ránk; az osztrákok érzik szám- és pénzbeli előnyüket fölöttünk, s bizony csak amugy félvállról beszélnek velünk.

— Az bizony nagy baj, — mondja András gazda. — De hát a török, meg a muszka?

— A külfölddel sem vagyunk sokkal jobban. Nagy országok, 40—50 milliós nemzetek kormányozzák a világot András gazda, ezektől függ minden. Reánk magyarokra nem igen sokat hallgatnak. Hiában; bármi jót akarjunk, *igen kevesen vagyunk*.

— De hátha többen volnánk? — kérdi András gazda.

— Ha többen volnánk! Akkor a mi kettős országunkban az történnék, a mit mi akarunk.

Ha többen volnánk; akkor nem daczolnának velünk oly könnyen az osztrákok; szavunk többet nyomna a latban, s akaratunk és hadseregünk tekintélyben állana minden ország előtt.

Erre pár percnyi szünet állott be; s a két beszélgető erősen szitta pipáját. Látszott, hogy mindketten el vannak foglalva gondolataikkal.

— *De hát miért is nem vagyunk mi többen?* e kérdéssel töri meg András gazda a csendet.

— Ez bizony félig meddig a magunk hibája András gazda.

— Már hogy lehetne az? Hiszen van itt a mi falunkban is annyi gyermek, mint a polyva.

— Csak látszik az soknak; de tekintsen be csak András bátya tisztelendő urnál a matriculába meg a temetkezési könyvbe; vagy emlékezzék vissza az ujévi beszámolásra: s meg fogja látni, hogy még nekünk is majdnem annyi gyermekünk hal meg, mint a mennyi felnövekedik.

— Az bizony igaz lehet tanító uram; de hát

már ebbe csakugyan nem avatkozhatunk, — ez már igazán az Isten dolga.

— Talán mégsem egészen úgy áll a dolog. «Segíts magadon s az Isten is megsegít,» — szól a közmondás. — Mondja meg csak András gazda, hogy például nálunk is, hány olyan szülő van, ki ha gyermeke megbetegszik orvosért szalad? — A helyett összegyűlnek a szomszéd asszonyok; ki egy ki más szert javasol; még jó, ha Rozsit a cigány asszonyt nem hívják el, ki a gyermeket szenes vízzel, s tudja isten miféle kuruzslással próbálja orvosolni.

— A bizony igaz! — erősíti András gazda.

— No lássa; *ez az egyik ok.* — De van még több is: egynémely vidéken a sok gyermeket valóságos csapásnak tartják; s míg a cigánynak, zsidónak, tótnak 5—6, néha 10 gyermeke van, — a magyar háznál alig akad meg egykettő. — Ez abból a balvéleményből származik, hogy a szülők azt gondolják, gyermekeiknek is abból a barázdából kell megélniök, melyet ők mivelnek; pedig lehetne egyiket mesterségre, másikat hivatalra, katonai, egyházi vagy más pályára szánni. — A zsidó például a sok gyermeket valóságos áldásnak tartja; bár alig tud néha a sok gyermeknek enni adni; mégis csak élél mindenik. Igaz, hogy egy-egy keresztelőre, lakodalomra, meg torra nem megy annyi pénz és eleség, mint a mi gazdáinknál, hogy azokból legalább is el lehetne egy pár gyermeket tartani.

— Igaz a! — bizonyítja András gazda.

Csak a szomszéd Pálfalván is alig látni a magyar gazdánál egy pár gyermeknél többet; s azért a családi lakomákon — mint közbeszédben mondják — Henczidától — Bonezidáig foly a sárga lé.

— No lássa kegyelmed, ez a mi nemzetünk apadásának *második oka*. De még több is van s ezek már csaknem az egész országban általánosak. — *Nem gondozzuk eléggé a gyermekeket*. Kivált a kisdedekre épen nem ügyelünk: mezei munka idején vagy az utca porában hagyjuk, hol veszett kutyának s a hazatérő csordának nem egy lesz áldozata; hol magunkkal visszük, midőn a gyenge gyermek, kitéve a nap égető sugarainak vagy nagy hőségnek, napszurást kap, elbetegszik s nem egyet másnap temetőbe kísérünk. — Némely vidéken épen az a szokás, hogy a mezei munka idején a gyermekeket otthon bezárva hagyják; s hány eset van, hogy ezek azután gyufával játszva felgyújtják a házat — fel a falut.

— Ez szent igaz; épen ugy történt a mult esztendőben Petővásáron, erősiti András gazda.

— No lássa kegyelmed. — Hátha még összeszámítanók, hány esik be a roszul gárdolt kútba; hány töri ki a nyakát madár-fészek keresésben, vagy a gyümölcsfáról leesve! Azt meg épen nem tudják kiszámítani: hány gyenge, ártatlan gyermeket ront meg az idősebb romlottak társasága; s hány pusztul el betegségekben, gondatlanul hagyva, a gyümölcsfélék mértéktelen

élvezete miatt? — Elég az hozzá András gazda, hogy tudós urak kiszámították, miszerint Magyarország minden 100 gyermekből, 5 éves koráig 40—50, sőt ezenfelül is vész el; a szegény árvák közül pedig százából jó ha 5—6 megmarad.

— Ejnye ezt már borzasztó elgondolni is!

— És pedig ez szóról szóra így van.

— Ez az oka aztán, hogy míg más európai nemzeteknél, ugyancsak a tudós urak kiszámítása szerint, a népesség 22—30 év alatt megkétszereződik: addig Magyarországon ama szerencsétlen viszonyok miatt, 127 esztendőre van szükség, míg ugyanaz megtörténik. És pedig ez a kiszámítás csak rendes körülmények közt van téve, és nincs bele számítva a háboru, cholera és más egyéb ragályok, melyek hazánkat a közelebbi években megtizedelték. — Mi csoda tehát, ha saját hibáink és szerencsétlen körülményeink miatt, minden más nemzet, még a köztünk lakók is nyakunkra nőnek?

— De hát nem lehetne ezen a nagy csapáson valahogy segíteni?

— Lehetne biz azon András gazda; csak belátás és jóakarát kellene hozzá. — El kellene hagyni hibáinkat: nem félni a gyermek-áldástól, s a czifra ruha és lakomákra költött pénzt inkább ezek nevelésére fordítani; megelégedni mint atyáink tették a háznál szőtt-font ruhane-művel. Ezenfelül első sorban kiseded gyermekeinkre kellene nagyobb gondot fordítani, és minden községben megtenni azt, mit már egy

pár száz nagyobb városban és helységben megtettek: *a kisdedeknek gondviselő, óvóintézeteket, — menedékhelyeket állítani.*

— Az igaz; láttam én ilyet még pedig gyönyörűséggel Jánosházán, a hol a kis gyermekeket úgy dajkálják, gondozzák, hogy édes anyjuk sem jobban. — De hát ahhoz igen sok pénz kell. — Ott a városban szép nagy házat építettek nekik, mely fel volt ékesítve czifra táblákkal; körülötte egész virágos kert, és egy valóságos kisasszony, azonfelül egy pár dajka gondozta őket. De hát szegény falusi emberek, hol vegyék azt a sok pénzt, melyből mindez kikerüljön?

— Sehol. — Falura nem szükséges sem oly diszes épület, sem olyan czifra kisasszony, mert *nem az a dologban a fő, hogy czifra ház és czifra óvónő legyen: hanem az, hogy a gyermekek egy jóra való falusi leány vezetése alatt (a kit néhány hétre be lehetne a városi óvodába tapasztalás végett küldeni) jó árnyékos helyen, vagy legfeljebb valami félszer forma alatt gondozva és megóva legyenek.* Czifra tanszerek sem szükségesek: van az asztalosnál elég deszka-vég, kerül elég kukoricza-csutka meg szalma-szál, miből házacskát építsenek vagy rakjanak ki; egy pár szekér homokot akármelyik szegény falu hozhat, s ebben a gyermekek olyan pinczécskéket és sütőkemenczéket építenek kis kezeikkel, hogy jobb se kell.

— Tanító ur mindig eltalálja a szeg fejét. De hát mondja csak, ha a falu nagyja mezei

munkára megy; mit esznek nap hosszant abban az óvodában — vagy hogy is hívják — a kis gyermekek?

— Hát a mezőn mit esznek a kaszások, meg az aratók? — Nem-e a hazatért asszonyoknak főztjét? — S midőn az anya ételét a munkások számára kiviszi: nem nyujthat az be gyermekének egy csészécskével, melyből még az óvónak is juthat valami? — Hozzá teszem, hogy ha a gyermekek így gondozva lennének: még a gondosabb és vagyonosabb szülőknek sem lenne szükség a nagyobbakból őrizetre otthon hagyni; s mit gondol kegyelmed, hát ha csupán ebből a megkimélt munkából, itt-ott kitelnék az a néhány forint, melyet az óvónak kellene fizetni?

— Igaz az; de ha az emberek holmit be nem látnak és olyan nehezen fizetnek. — Az adó nagy; aztán mostoha esztendők járnak; alig képesek az emberek családjokat eltartani.

— Most már kegyelmednek van igazsága András bátya. — De hát mondja meg csak: hogy a mostoha esztendők s nagy adó daczára, van-e egy helység itt a környéken, a mely felhagyott volna a borju-pásztor tartással?

— Olyan bizony nincs. — Néhol még a libáknak is kijut egy pár gyermek.

— E szerint hát a borju, meg a lúd elsőb kincse legyen-e a magyar embernek, saját édes gyermekénél?

— Meggyőzött tanító uram; nem vitázok többet, és szentül hiszem, hogy ha ezt a dolgot

mindenkinek így töröl — végről megmagyaráz-
nók; *jövő esztendőben már minden községben lenne a
borju-pásztor mellett gyermek-pásztor is.*

— Pedig lássa András gazda; minden jó
oldalát ennek a dolognak még el sem beszéltem.
— Az olyan gyermek, melyet már kiseded-korá-
ban értelmes dajka vezet, leszokik ám az otthon
hallani szokott káromkodásokról és trágár beszé-
dekről; gyermeki ártatlansága és erkölce épen
marad, s értelme is jobban fejlődik; — ugy
hogy az iskolában azonnal hasznát lehet venni,
— s nem úgy halad, mint a melyiket oda haza,
hol elkényeztetnek, hol elhanyagolnak; megma-
rad vidám elevensége s a többi gyermekkel sze-
liden összebarátkozik, és nem keresi játékát
csupán egymás haja tépésében, vagy az utca
sarában lubicskolásban. — A dajka a városban
megtanulná azt is, hogy kell a gyermeknél a
kisebb egészségi bajt megelőzni, hogy abból
nagyobb ne legyen. Sokszor egy kis vizes boron-
gatás a fejre agygyuladástól, egy kis háziszser,
idejében alkalmazva, haláltól menti meg a gyer-
meket. Még más eredménye is lehet: hazánk-
ban vegyes nemzetiségű falvak vannak, hol rácz,
oláh, tót és zsidó együtt laknak a magyarral. —
Ha már most ezek a gyermekek helyes felügye-
lés alatt, együtt mulatva növekednek fel: *eltanul-
ják egymás nyelvét; leszoknak egymás gúnyolásáról,
s felnöve nem táplálják azt a nemzeti gyűlölséget,
melynek ma elég szomorú példáját látjuk hazánkban.*

— Tyűh! Erre nem is gondoltam; ez nagy

dolog ám tanító uram. — Itt a kezem: jövő évben községünkben óvodának kell lenni! — De hát most már azt mondja meg: miképen fogjunk hozzá?

— Nincs annál könnyebb dolog András gazda. — Itt van a Kántor Zsuzsa; szegény, árva, — de jóra való leány; irni olvasni is jól tud, s dalától, ha megindítja, hangzik az utcza. — Ezt a jó leányt beküldjük a jövő télen néhány hétre Jánosházára, a mellé a kisasszony-óvodásné mellé; hadd tanulja meg miképen kell a kis gyermekkel bánni; pénz van a kasszában annyi, hogy azt a pár hetet neki megfizethessük. — És ha egyszer hazajött: *rábeszéljük a szülőket, hogy gyermekeiket, legalább munka időben keze alá adják.* — Ne féljen, ha egyszer a gyermek megszokta, horoggal sem lehet haza húzni onnan. — De meg a szülők is, ha látják azt a könnyebbséget, mely ebből származik, gyönyörködni fognak gyermekeik vidám multságán: nem hiszem, hogy sajnálják *azt az egy krajczárt napjára*, a miből a dajka fáradságának bére kitelik.

— Eddig hát meg lennénk; *de hát a hely?*
— Hová tegyük őket?

— Az sem olyan nagy kérdés András gazda. — Faiskolánk, hála Isten már oly nagyra nőtt, hogy annak árnyékában akár 100 gyermek is bizton elülhet. — Essős idő esetére pedig, majd kavaritunk számokra egy fedeles szint, vagy egy fél-fedelet, mely alá megvonulhassanak. — Ez a legbiztosabb hely; mert be van kerítve és elzár-

ható, házaktól is távol van, s tűz esetén nincs mitől félni. — De ha ez nem volna is: itt van az iskola szilvása, s az én faszinem, mely nem kedvező ugyan: de az a jó lenne benne, hogy hébe-hóba magam is kinéznék hozzájuk.

— Igazsága van tanító uram, az Isten áldja meg! Ma jó dolgot beszéltünk, s mához esztendőre, ha a jó Isten életünket megtartja; gyermekeink gondozva lesznek.

— Én is azt hiszem: ha meg lesz az akarat, meg lesz a jó eredmény is. . . Ma már késő van, de ha holnap ismét eljő, beszéllek valamit, mi jó szándékában még jobban megerősíti.

— Dejszen el is jövök. Most jó éjszakát!

II.

Másnap estve is pontosan megjelent András gazda a szokásos órában s közönyös tárgyról folyt rövid beszélgetés után, a tanító ekként váltá be tegnapi ígérétét:

«Az 1857-ik év augusztusának egyik leg-hőbb napján, utazásközben Nagyaluba értem. Fuvarosom lovai ki voltak fáradva, és bár a falubeli — vendégfogadónak gúnyolt — koresma épen nem kecsegtetett fényes kilátásokkal, meg kellett szállanunk. Mózes gazda kedvetlenül szakítá félbe szombati imáját, hogy kijelentse, miszerint szénán kívül, egyáltalán semmi sem kapható; még víz sem, ha csak a fuvaros a távolabbi folyóra le nem hajtja a lovakat, miután a nagy hőség folytán a falu kutjaiból teljesen kiapadt a víz.

Mit tegyünk? Mégis csak maradnunk kellett. Tarisznyával ellátott fuvarosom még csak félvállról vette a dolgot; de magam, ki Mózes gazda ily előzékeny vendégszeretetére nem számítottam, borús gondolatokkal tekintetem a fazékból kinyujtózkodó libaczombokra, melyeket a vendéglős ur nem volt hajlandó az utassal megosztani.

Utoljára sem maradt más hátra, minthogy az eléggé diszes góth torony irányában meginduljak azon erős következtetéssel: hogy a hol torony van, ott templom is van, a hol templom, ott pap, s végre a hol pap, ott csak ebéd is lesz, melyet szívesen megosztanak az utazóval.

Számitásomban csakugyan nem csalódtam. A plebános ur mivelts és vendégszerető férfiú volt, ki szombatnapi kegyetlen végzetem előadására, szíves készséggel ajánlotta fel már megterítve levő asztalát és egyszersmind azon ajánlatot tevő, hogy tálalás előtt tekintsük meg a szomszéd egyházat, melynek mind építése, mind az abban lévő XVI-ik századból eredő síremlék a figyelmet megérdemli.

Az egyházba mentünk tehát, melynek komor boltívei alatt az alapító Prépostváry nagyszerű síremléke érdekes magyarázatokra nyújtott alkalmat; de házi gazdám arcán a szíves készség mellett, bizonyos elfogódás kifejezését is véltem felismerni, mely arra ösztönzött, hogy annak okát tudakozzam.

— Nem tagadom uram, — mond a lelkész, — bár a dolog eléggé férfiatlan; de mi néhány nap óta itt folytonos remegésben élünk. A hőség iszonyu nagy; a szárazság miatt kutainkból kiapadt a víz; az egész falu házai és csürei náddal és szalmával vannak fedve, az itteni szokás szerint a takarmány és gabona nagy része is ezen csűrökben felhalmozva; a házak és csűrök ereszei egymást érik; csak egy szikra kell, hogy —

mint tegnapelőtt a szomszéd helységgel történt — mindenünk porrá égjen; annival is inkább, mivel az egész község földmivelőkből áll, s ezek munkaképes része utolsóig a mezőkön van elfoglalva.

Alig ejté ki a lelkész e felvilágosító szavakat, midőn a templom nyitva hagyott ajtaján borzalmas ebvontás hangzott be; az ódon toronyban fészkelő baglyok éles sivitása s néhány honnmaradt öreg asszony jajveszéklése a hangzagyvalék hatását még borzalmasabbá tették.

— Itt van, a mitől remegtem! — kiáltja a lelkész, miközben mindketten a szabadba rohantunk.

A szemben fekvő utcza egyik háza már tetőzetig lángban állott s pár pillanat alatt a második, harmadik s isten tudja hányadik épület gyult ki.

— Csak Istennél a segítség! — kiáltja kezeit tördelve a pap.

— Segíts magadon s Isten is megsegít! — kiáltottam a megrémült emberre. — Nyitassa fel ön a sírbolt ajtaját s dobjuk be mindazt, mi féltője van; aztán siessünk mások segélyére; mentsük meg a mi megmenthető.

A lelkész kérésemre engedelmeskedett s néhány pillanat alatt egyháza irományai s értéke sebb holmija a sírűregben voltak; hirtelen befo gatott szekeren s a fogadóból előhajtott kocsimon a mit lehetett, sebtében kiszállítottunk a falu végére.

— Most vegyük sorba a házakat! — kiáltja a lelkész, magát megemberelve. — E boldogtalanoknak szokásuk gyermekeiket bezárva magukra hagyni; mentsük meg legalább a mi legbecsesebb: az *emberéletet*.

Az ajtókat a szó teljes értelmében be kellett törnünk, s nem egyből két-három rémült gyermek sietett elénk, kiket magunkhoz véve, vonultunk tovább házról-házra.

De a tűz az átmelegedett nádfedeleken, a hirtelen felkelt szélvész által még sebesebben rohant, mint mi, s bár a mezőkről vágatva jöttek szekerekkel a gazdák: boldog volt közülök, ki a lángok pusztító vésze közül, otthon hagyott gyermekeit s néhány darab portékáját kiragadhatá.

A rémület rossz tanácsadó, s e miatt történt, hogy nem egy közülök, épen a legértékteleőbb holmikat ragadta fel, hányta fel szekerére s vágatott azzal ki a lángtengerből a falut körítő szőlőhegyek felé.

Oltásra senki sem gondolt. De hogy is lett volna itt lehetséges az oltás, midőn a félig kiszáradt kis folyócska is negyedórai járásnyira volt; a pusztító elem pedig alig pár óra lefolyása alatt, az egész községet hatalmába keríté; a szűk utcákon élő lénynek nem lehetett megmaradni, s nemsokára a falu széléről kellett néznünk, miként gyulnak meg a nagyobb épületek is: az urasági majorház, a vendéglő, a paplak, s végre a szép ódon egyház, melynek tornya mint lángszövetnek emelkedett a füsttenger felett, míg

Hogy égett porrá Nagyfalu.

W. H. P. 1847

harangjai megolvadtak s nagyszerű boltozatai iszonyatos robajjal omlottak alá.

* * *

Midőn a nap hanyatlóra szállt, az egykori népes községnek csak üszkei és romjai között álltunk. A középett álló egyház toronyfala mint nagy síremlék meredezett fel az apróbb házak kormos falai közül. Ide gyűlt most a falu apraja és véne, lecsüggesztett fejjel és kétségbeesett arccal, hogy a lelkész vigasztaló imájában enyhülést keressen a vett roppant csapásokkal szemben.

Mindenütt pusztulás volt és nyomor, bár e község néhány óra előtt a vidék legtehetősbjének vala mondható: de a főfigyelem különösen egy kis térségre szorult, melyet kétségbeesett anyák csoportja vett körül, jajgatva és kezeit tördelve. Midőn a lelkészszel ide közeledtünk, valóban szivszaggató látvány tárult elénk.

Egymás mellé fektetve s megszenesedett kezeckéikkel ég felé mutatva, több mint 10 gyermek hullája volt ott elhelyezve; ruhája, haja mindegyiknek leégve, arczocskáik félreismeretlenül eltorzítva. Az anyák a holttestek fölé hajolva, szivszaggató kémszemlét tartottak, hogy legalább kedves halottjaik jogát megállapíthassák, zokogástól elfojtott hangon kérdezve egymástól: melyik lehetett a Péterke? melyik a Jánoska, az Örzsike vagy Juliska? De már az

anyai szem sem volt képes határozottan megállapítani a szülői tulajdonjogot.

Most a lelkész is odaért s könnyező szemekkel távolítá el a kétségbeesett szülőket.

— Hagyjátok a keresést és vitát, — mond érzelemtől elfogódott hangon — a kisdedeknek lelkei már ugy is az Ur színe előtt állanak; e por és hamunak, mely előttünk fekszik, elég lesz egy közös sír. Imádkozzunk!

És a romba dőlt egyház küszöbén megállva, a szerencsétlen nép fel-feltörő zokogása közben, szivreható imát mondott el, mely lassanként balzsamot csepegtetett a megsebzett szivekbe, s a kemény férfiak napbarnított arczain is bőven omlottak alá a bánat és felolvadott kétségbeesés könnyüi.

A derék lelkész, imája befejezte után, még néhány bátorító és vigasztaló szót intézett csapássújtotta népéhez.

— Ne essetek kétségbe, — ugymond — e nagy szerencsétlenség felett: a jóságos Isten, ki most hibáitok miatt e roppant csapással látogatott meg, bő termést ajándékozott szőlőhegyeiteknek és mezőiteknek, melynek nagy része még kint van. A község derék nagybirtokosa már tudtul adatá nekem, hogy a pillanatnyi szükség enyhítésére, holnap több szekér élelem fog ide érkezni; erdőtökben elég fa van fedeleitek felépítésére s isten segítségével még a tél előtt mindnyájan fedél alá juthatunk. De be kell ismernetek, hogy e roppant csapásnak fő okai

magatok vagytok; házaitokat, csüreiteket nem szabad többé az előbbi könnyengyuló anyagból építenetek. Ha kutaitokat pár öllel mélyebbre ássátok, úgy nagy szárazság idején sem fog kiapadni azokból a víz; s első megtakarított filléreinket arra kell fordítanunk, hogy veszély esetére egy pár vízfecskendőt szerezzünk be. Az élőfák igen nagy gátul szolgálnak hasonló tüzeseteknél; azért még ez őszszel mindenki ültessen egy pár fát háza elé; a közösből szakítsunk ki egy-egy pár holdat faiskolának és kertjeinket nemes gyümölcsfákkal népesítsük meg. Nehezebb lesz az Ur ezen régi szentegyházának előbbi díszében felépítése és felszerelése: de ha tanácsomat követni fogjátok, a falak télire már fedezve lesznek s lassanként a többit is helyre állítandjuk. A legfontosabbat utoljára hagytam: e szerencsétlen megégett gyermekeket emberi erő többé nem támaszthatja fel: de az Ur áldása és saját gondosságtok megóvhat a további csapásoktól. Minden arra mutat, hogy a mai tüzet is magokra hagyva bezárt és tűziszerral játszó gyermekek okozták. *) *Ennek nem szabad többé így történni. Fogadjátok fel, hogy többé gyermekeiteket magokra nem hagyjátok; hanem ha barmaitokról és baromfiaitokról tudtok gondoskodni: e gondot kiterjesztitek kisdedeitekre is.* Ez által őket meg-

*) Csak az egyetlen Miháld község (Somogy) 1867—77-ig két ízben égett le gyufával játszó 5—6 éves gyermekek által.

mentitek magatoknak és a hazának, melynek minden egyes polgárára szüksége van.

— Fogadjuk! — volt a tompa, érzelemtől elfojtott válasz.

— És most, — fejezé be a lelkész — adjuk vissza a földnek, a mi a földé, és aztán Isten segítségével és jó reménységgel lásson kiki a munkához!

Megszoritám a derék lelkész kezét és könnyes szemekkel, nyomott szívvvel hagytam oda a nyomor színhelyét.

* * *

Husz év mulva, az idén láttam újra az egykor leégett helységet, Nagyfalut.

Jó hogy reá volt írva a falu végén felszegezett nemzeti színű táblára a helység neve; különben reá nem ismertem volna.

A kiárkolt széles utcák szép lombfákkal vannak beültetve; a cserépfedelű csinos házak előtt még csinosabb rácsos virágkertek; a diszesen helyreállított s bádoggal fedett tornyu egyház előtt padokkal ellátott sétány; a kertek rakva gyümölcsfákkal, melyeknek ágait az őszi áldás föld felé vonja. Szóval minden a jólétnek, az értelmi fejlődésnek bélyegét hordja magán.

Mózes gazdát nem találtam többé a vendéglőben; helyette fia Salamon, mint igen derék és felvilágosodott vendéglős, nyitott igen tiszta vendégszobát, és kérdezősködésekre tudtul adá,

hogy az egykori lelkész, Kelendy, még él és uralkodik czélszerűen felépített és kitágított parochiáján.

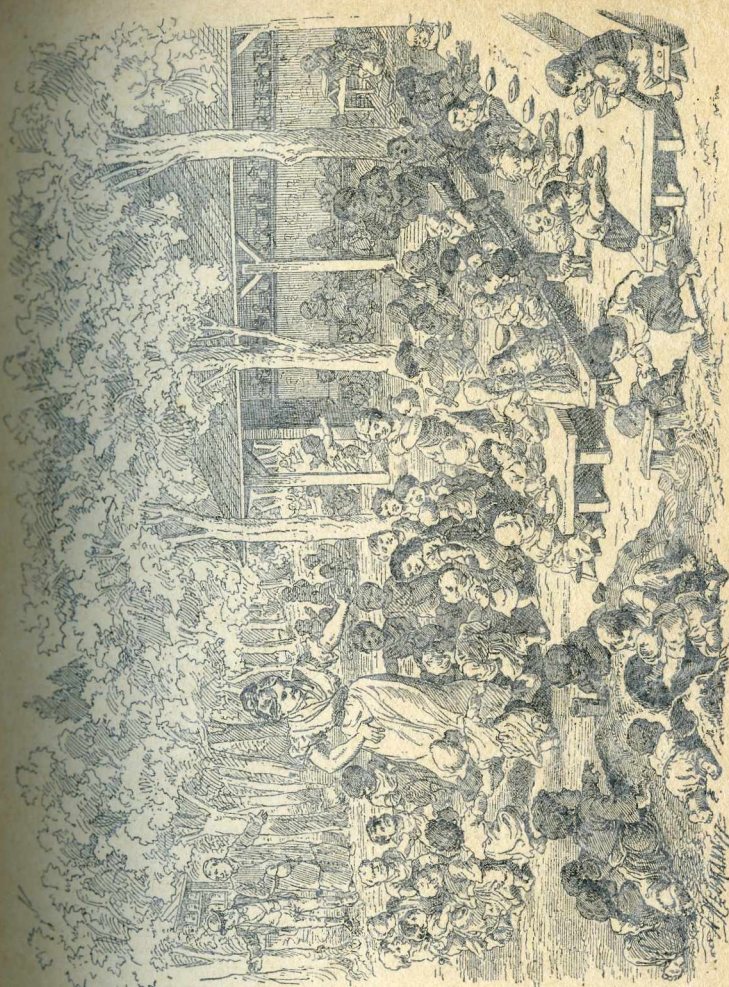
Nem tagadhattam meg magamtól azt az örömet, hogy az öreg urat fel ne keressem. Ott-hon találtam jól mivelt gyümölcsös kertje közepén, kasokkal bőven ellátott méhese előtt: de hasztalan nézett el a galambösz lelkész pápaszeme fölött, — nem tudott reám ismerni — míg a balvégzetes napra nem emlékeztetém. Ekkor azonnal felismert, megölelt és a régi jó barátok lettünk.

— Most már nem bocsátom el önt ebéd nélkül, *mint akkor* s nem is remegek a tűztől anynyira, mint ezelőtt 20 évvel. Ezenfelül azt hiszem, valamivel többet mutathatok a Prépost-váry uram ódon síremlékénél.

— Azt hiszem, — felelék, — hiszen az egykori Nagyfalura alig tudok ma reá ismerni.

— Valóban nagy változás történt falunkban e szerencsétlen nap óta. Az a nagy csapás, mely felett akkor keseregtünk, 20 év alatt áldássá vált e jóra való, engedelmes népen. De miért beszéljek szóval; szóljanak magok a tények.

És az öreg ur gyermekes élénkséggel és ifjuhoz illő gyors léptekkel vezetett el először is az istenházába, mely egyszerűen, de igen csinosan volt helyreállítva. Innen az egyház tulsó oldalán fekvő tágas népiskolába mentünk át, melyben két értelmes néptanító mutatta be vidám képű és tisztán öltözött gyermekseregét.

Falusi kisedevó hely.

Midőn e szemlénknek vége volt, a derék lelkész titokteljes képpel mondá:

— Van nekünk itt hátul a kertben *még egyebünk is*, mi örömet fog önnek okozni és fürgén léptetett előre.

A gazdag termésű gyümölcsöskert háttéréből vidám ének és gyermekzsivaj hangzott elénk, s nemsokára egy kis térre értünk, mely a tisztelendő ur titkát leleplezé.

A kert háttérének hosszát csinos félfedelü szin foglalta el, gazdag lombu ákáczoktól védve a nap forró sugarai ellen. Az előtér csinosan ki volt egyengetve és poronddal behordva, melyből egy halom középütt állott, míg az oldalakat csinos virágtáblák szegélyezék.

E kis paradicsomot egyszerűen öltözött, fiatal nő felügyelete alatt, 60—80, három—hat éves kisdud népesíté meg, kiknek egyrésze a nő körül font, összefogott kezeckéivel vidám koszorut; míg a legnagyobbak a félfedelü szinben épen egy hatalmas építményt fejeztek be, melyet deszkavégekből alkottak össze; a legkisebbek a felhalmozott fövenydomb oldalában nagyszerü házak és pinczék építésével foglalkoztak. A félfedelü szin falára helyezett állványon hosszú sort foglaltak el a kis fazekak és csuprocskák, bögrécskék, melyekben valószínűleg az anyai gond rejtette el az ebédre valót; míg a szin egyik végében, leterített gyékényen 5—6 gyermek hevert, kiket játékaik, vagy építkezéseik közben elnyomott a buzgóság.

Kedvesebb és vidámabb képet, boldogabb gyermekarczokat festve sem lehet látni, mint ezeké a jó «nénike» körül.

Az ügyes dajka mindenféle fordulatot, játékot, éneket és tréfát mutattatott be a gyermekekkel: de legérdekesebb volt, midőn a földbe vert karókon fekvő kis asztalok mellé, a hosszú deszkapadokon végig telepedtek, tányéraikat, kanalaikat kezeikbe vették s a csak most hozott étkekből mindenik kikapta osztályrészét. Pár szegény gyermeknek — kiknek szülők csak száraz kenyeret adhattak — a gyermekek közadakozásából, még gazdagabb lakoma jutott, mint a többieknek.

Alig tudtunk e kedves jelenetektől megválni, hogy még a falusi takarékmagtárat s a tér közepén felállított derék vízi fecskendőket is megtekintsük; a pompás faiskolát, melyben a tisztelendő ur állítása szerint több van 4000 nemesített csemeténél, — azon nem épen kellemetlen hirre, hogy «asztalon a leves» — ebédutánra kellett halasztanunk.

Ebédközben aztán megnyertem ezen tündéries átalakulásról a kellő felvilágosítást:

— A mint egyszer isten után felépítkezhetünk, — kezdé az agg lelkész — *egy kis takarékmagtárt* hoztam indítványba, melynek alját tágas pince foglalja el. A 60-as évek utolsói jól adták a termést; úgy, hogy jó módu gazdáink két-három mérőnyi gabonát, egész akó borokat is adományozhattak. A takarékmagtár és pince

aztán igen jól jövedelmezett a szűk 70-es években, midőn a gabonát és bort kétannyi visszaszolgáltatásának kötelezettsége mellett magok a gazdák szedegették ki. A jövedelemből 10 év alatt helyreállítottuk és felszereltük az iskolát, megvettük a tűzfecskendőket s még mindig maradt néhány száz forintnyi feleslegünk.

— De hát az óvoda? Miként jött létre ez?

— Igen egyszerűen, — mondá a lelkész, — Harangozónknak irni és olvasni tudó vidám kedélyű leányát a falu költségén beküldöttük a legközelebbi városba, hogy ott, a rendes óvodában megtanulja a kisdedekkel való bánásmódot. Mire hazajött, már rendbe volt hozva az iskola kertjének hátsó része; felépülve a félfedelű szin s azonnal megkötöttük vele hat hónapra a szerződést, havonkénti 20 forintjával, melylyel bőven meg van elégedve. A gazdák örömmel adták kisdedeiket e derék leány kezei alá, a békés és árnyas kert aljában, hol gyermekeiket semmi veszély sem érheti. De istennek hála, 20 év óta nem is volt itt semmi veszedelem; egyetlen képmény gyult ki; de a falubeli ifjuságból alakított *tűzoltó-csapat* azt is rögtön eloltotta. Nem tudom szóval előadni, mennyi áldást hozott reánk ezen egyszerű és olcsó intézmény. A falu kisdedei százából a korábbi években mindig 50—60 halt el; míg most, kivált mióta a környéknek értelmes orvosát is igénybe veszik, alig pusztul el 20—25.

— Bizony, — jegyzém meg — ez fájdalom egész hazánkban amugy van.

— Az igaz, — mondá a lelkész, — a pusztulás itt is oly nagy volt a tűz előtti években. Alig volt év, hol egy-egy gyermek kutba ne esett, bikának, veszett kutyának stb. ne esett volna áldozatul. Legtöbb veszett el napszurás miatt a mezőn. . . Most mindez másként van. . . Nagy hasznot látok részemről abban is, hogy a falunkban levő magyar, tót, zsidó, sőt cigány gyermekek is együtt nőnek fel; megtanulják egymás nyelvét és annyira összeszokznak, hogy ma már nincs eset reá, hogy egyik fiatal a másikat nemzetiségéért gunyolja. A szülők gond nélkül távoznak mezei munkájokra; csupán pár ép kéz-láb embert hagynak itthon tűzországul. Ez által igen nagy a munkamegtakarítás. Az óvodából kikerült, meg nem romlott erkölcsü, értelmes és csinossághoz szokott gyermekek *megjavították iskoláinkat* és visszahatottak a szülőkre; úgy, hogy már most minden háznál tisztaság, rend uralkodik, s ujon nőtt fiatalságunk nem a korszámban, hanem vasárnaponként az olvasókörben keres szórakozást. Az olvasókör aztán nagy ünnepek alkalmával egy-egy tisztességes táncmulatságot is rendez.

— Hát az olvasókört miként hozták önök létre?

— Annak tökéje együtt nőtt fel faiskolánk csemetéivel, melyek beoltását szorgalmas tanítóink tanítványaik által eszközlik. Most már az

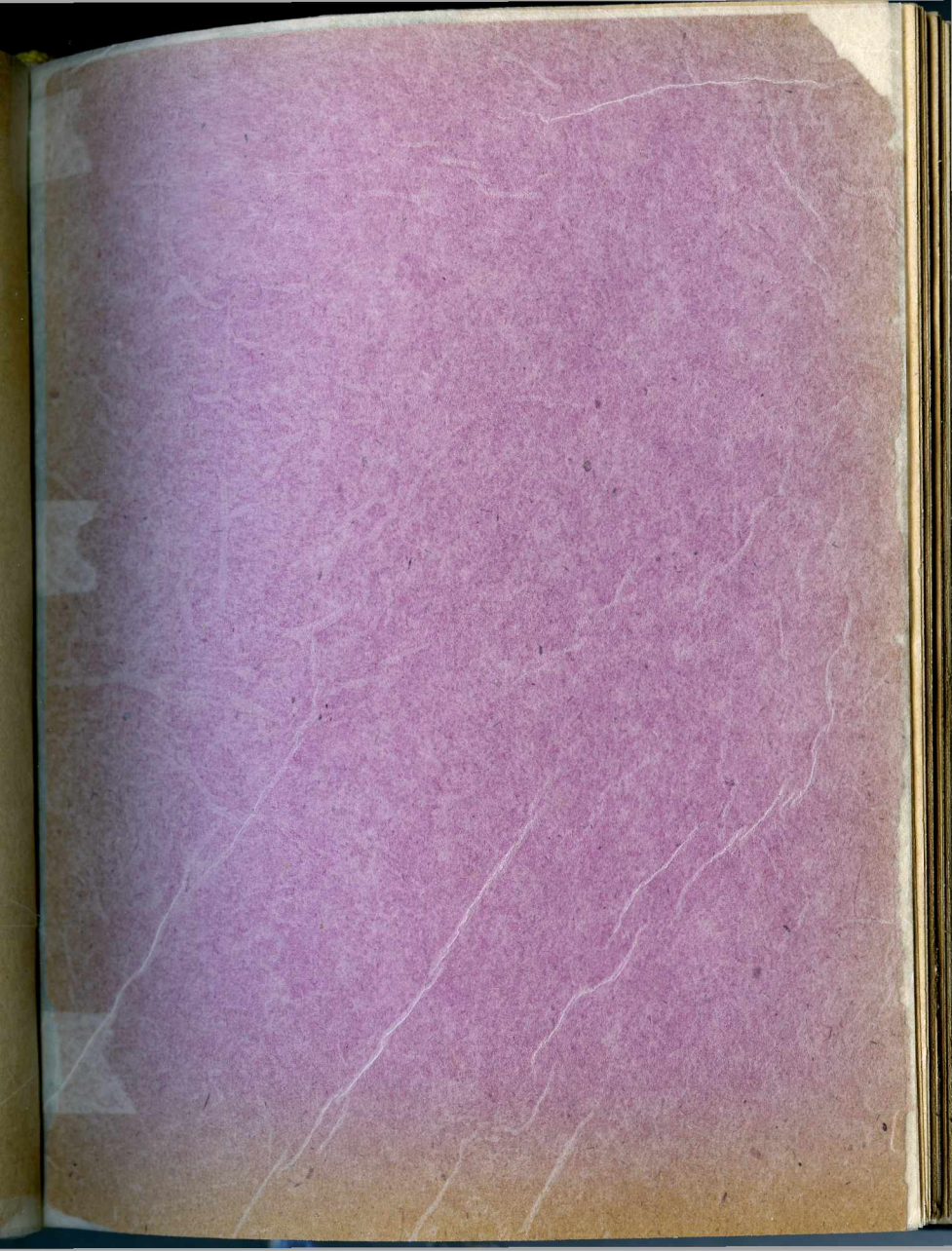
egész vidéket mi látjuk el nemesített gyümölcsfákkal, s az ebből gyűlt pénzzel szereztünk alapot olvasóköriünk és kisdud k zikonvt runk fel llit s hoz. *Igy változtatta a jó isten falunkon a nagy csapást valóságos áldássá!*

Ebéd után m g a valóban gazdag faiskolát n zt k meg s  n bucsut vettem a derék lelkésztől és Nagyfalut l; azon kivánsággal: *b r minden község hasonló lenne Nagyfaluhoz, az egész országban!*

— No már annyit mondhatok — kiált fel András gazda — hogy Péterfalva nem fog elmaradni tőle. Ne legyek  n az, a ki vagyok, h n lunk jövőre a kisdudov  hely meg nem lesz!

— Ugy legyen! — mondja a tanitó.
 s ugy l n.

OSKOLAI KÖNYVTÁR

Hogy égött porrá Nagyfiar

